

DIEŤA V RODINE

MÁRIA ČULENOVÁ - BARBARA NOWAK - MONIKA MAČKINOVÁ

CHILD IN THE FAMILY

ABSTRAKT:

V príspevku sa zaoberáme celkovým fungovaním dieťaťa v rodinnom prostredí. Definujeme rodinu a jej dôležitosť pre dieťa, zaoberáme sa potrebami jedinca a funkciami rodiny, ktoré sú nevyhnutné pre správny a bezproblémový vývin či pohodu dieťaťa, pričom poukazujeme na prepojenie medzi jednotlivými funkciami a potrebami. V súčasnosti sa môžeme stretnúť s veľkým množstvom dysfunkčných a neúplných rodín, preto sa vzhľadom na príspevok sa venujeme aj tomuto typu rodiny.

Kľúčové slová: Rodina, dieťa, sociálna práca, sociálny pracovník

ABSTRACT:

In this paper, we address the overall functioning of the child in the family environment. We define the family and its importance to the child, discussing the needs of the individual and the functions of the family that are essential for the proper and smooth development or well-being of the child, pointing out the interconnections between functions and needs. Nowadays, we can encounter a large number of dysfunctional and incomplete families, therefore, with regard to the paper, we also address this type of family.

Keywords: Family, child, social work, social worker

ÚVOD

V tejto časti sa budeme venovať predovšetkým rodine ako celku, definíciám a funkciám rodiny, potrebám dieťaťa aj rodiny a významu úplnej rodiny pre dieťa. Rodina je základnou jednotkou/bunkou, ktorá tvorí našu spoločnosť. Rodina zabezpečuje existenciu spoločnosti, do ktorej prináša nových členov a prostredníctvom nej sa dieťa začleňuje do spoločnosti. Členovia rodiny bývajú väčšinou pod jednou strechou pričom spolu spolupracujú a podieľajú sa na výchove detí a v každej rodine platia nejaké rodinné pravidlá. Podľa zákona č. 36/2005 Z. z. z 11. februára 2005 o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov čl. 2 „rodina založená

manželstvom je základnou bunkou spoločnosti.“ No v súčasnosti rodina prechádza rôznymi zmenami a spoločnosť pripúšťa aj partnerské formy spolužitia.

„Rodina tvorí základnú sociálnu skupinu spoločnosti, vyznačujúcu sa maximálnou intimitou, nadpriemerne vysokou súdržnosťou, emocionalitou a autenticnosťou a plní významné úlohy nielen vo vzťahu k deťom, manželskému páru, ale aj spoločnosti ako takej“ (Hovanová, 2021, s. 22).

Podľa Ogormegbunema (2014, s. 207) „rodina mení svoju povahu buď v dôsledku ekonomických, kultúrnych, sociálnych a mnohých iných aspektov, ale jedno zostáva, je centrom činnosti každého dieťaťa bez ohľadu na typ štruktúry, v ktorej funguje.“ Rodina je jednotkou, ktorá dieťa ovplyvňuje, lebo v nej dieťa trávi veľa času, a to čo vidí v rodine napr. vzorce, pravidlá sociálneho správania, tieto aplikuje aj naďalej v živote. Pre dieťa je rodina miestom, kde zdieľa svoje radosti a problémy (Ogormegbunem, 2014). Tvorí základné životné a sociálne prostredie pre deti. Medzi členmi v rodine sú intenzívne, psychologické a emocionálne prepojenia. Dôležité sú citové väzby medzi rodinnými členmi ako rodičia - deti a súrodenci medzi sebou. Rodina dieťa podporuje, učí sa s ním, pestuje v ňom rôzne návyky, vzorce správania. Rodina dáva pocit stability. Podľa Okecha, O., V. (2020) poskytuje dieťaťu základnú orientáciu o sebe, o svete a pomáha mu začleniť sa do spoločnosti. Spolu so školou patria k dvom najväčším prostriedkom týkajúcich sa výchovy.

Každá rodina je individuálna a má iné potreby, priority, no aj napriek tomu by sa mala držať funkcií, ktoré sú potrebné pre efektívne a správne fungovanie rodine. V nasledujúcej podkapitole sa venujeme funkciám a potrebám rodiny. V prípade absencie niektorej z funkcií alebo potrieb v rodine, môžu nastať problémy, príp. môže prísť ku konfliktom medzi jej členmi.

Funkcie a potreby rodiny

V rodine sú ľudia súdržní, prejavujú si navzájom pocity, emócie, prežívajú spolu aj pozitívne alebo negatívne situácie. Aby členovia rodiny dokázali medzi sebou fungovať je dôležité aby plnili svoje potreby, potreby detí a dostatočne naplňali aj funkcie rodiny, ktoré potrebuje dodržiavať aby dokázala fungovať vo vzájomnej interakcii, čo vyplýva aj z nasledujúcej definície. Podľa Hromkovej, Slanej a Molnárovej-Letovancovej (2020, s. 9) „zdravá, fungujúca rodina je typická svojou vysokou súdržnosťou, pozitívnou emocionalitou, silným, nenahraditeľným a jedinečným pocitom „my“, vzájomným rešpektom, otvorenou komunikáciou a schopnosťou byť adaptabilná pri záťaži, či meniacich sa vonkajších

podmienkach existencie. Pre takúto rodinu je tiež typické, že má svoje širšie zázemie (širšia rodina, priatelia), je otvorená „svetu“, je aktívna a nie uzavretá do seba.“

Rodina ako základná jednotka spoločnosti sa snaží aj o zabezpečenie potrieb pre svoje deti a pre všetkých jej členov. Podľa Hromkovej, Slanej a Molnárovej-Letovancovej (2020, s. 10) sú „rodinné potreby definované nielen dieťaťom, rodičmi dieťaťa, ale aj bližšou i širšou rodinou. Sú to vyjadrené túžby jednotlivých členov, určované ich hodnotami a prioritami. Tie sa postupne menia v závislosti od podmienok a miery ich uspokojovania.“ V nasledujúcej tabuľke č. 1 stručne popíšeme 4 základné potreby dieťaťa.

Tab. č. 1 Základné potreby dieťaťa

BIOLOGICKÉ POTREBY	PSYCHICKÉ A SOCIÁLNE POTREBY	VÝVOJOVÉ POTREBY	SPIRITUÁLNE POTREBY
výživy, hygieny, zdravotnej starostlivosti, spánku, tepla, očkovania...	podnetov a stimulácie, bezpečia a istota vlastnej identity, otvorenej budúcnosti...	v závislosti od jednotlivých vývojových štádií dieťaťa: rozvoj reči, hygienické potreby, samoobslužné p.	zmyslu života, významu vlastnej existencie, vzťahu s transcendentnom, lásky, nádeje, viery, realizácie duchovných rituálov, odpustenia

Zdroj: Hromková - Slaná - Molnárová-Letovancová, 2020, s. 11-12

Každý jedinec má svoje potreby. Dospelí jedinci si dokážu svoje potreby naplniť svojpomocne, no pre napĺňanie potrieb detí by mala slúžiť rodina resp. jej dospelí členovia. Dieťa sa spolieha na to, že jeho potreby naplnia rodičia. Naplnenie potrieb dieťaťa je dôležité najmä pre jeho zdravie a zdravý vývin či už psychický, sociálny alebo fyzický. Ak tieto potreby nie sú naplnené, môže prísť k psychickým alebo zdravotným ťažkostiam, ktoré sa nemusia preukázať ihneď, ale aj v budúcnosti jedinca (OKECH, Victor Otieno. 2017).

Medzi najznámejšiu teóriu potrieb môžeme zaradiť Maslowovu hierarchiu potrieb. Potreby sú hierarchicky usporiadané (viď obr. č. 1). V dolnej dominujúcej časti pyramídy sú potreby, ktoré patria k najdôležitejším a primárnym potrebám človeka, bez ktorých by nevedel existovať. Postupne smerom nahor sú potreby menej nevyhnutné pre život jedinca.

Obr. č. 1 Pyramída základných potrieb podľa Maslowa

Zdroj: Hromková - Slaná - Molnárová-Letovancová, 2020, s. 9

Súdržná rodina by mala okrem potrieb naplňovať aj nasledujúce funkcie rodiny, ktoré si v stručnosti opíšeme v nasledujúcom výklade. Podľa naštudovanej odbornej literatúry niektorí autori považujú za funkcie rodiny len 4 základné funkcie. My sme sa rozhodli popísať 9 funkcií rodiny podľa Hovanovej, a to z dôvodu toho, že ak chceme dosiahnuť status zdravej a fungujúcej rodiny, je dôležité, aby sa s meniacou rodinnou štruktúrou a zmenami, ktoré súčasná spoločnosť aktuálne žije a prináša prispôbovali aj funkcie.

Biologicko – reprodukčná funkcia

Táto funkcia patrí k najdôležitejšej a najstaršej funkcii. Ako už vyplýva z názvu tejto funkcie zasahuje do dvoch oblastí – biologická a reprodukčná. Biologická sa týka základných životných potrieb ako príjem jedla a tekutín, ošatenia, hygieny a bývania. Cieľom reprodukčnej funkcie je zachovanie rodu. Jej dominanciu si všímame najmä vtedy, keď sa rodina rozrastá, naopak starnutím partnerov sa vytráca (Hovanová, 2021). Môžeme ju považovať za funkciu, ktorá upevňuje rodinné zväzky. Zameraná je najmä na partnerský život, rozmnožovanie a následnej výchovy detí.

Ekonomická funkcia

Táto funkcia sa týka finančnej stránky a zabezpečenia rodiny. Autorky Hromková, Slaná a Molnárová-Letovancová (2020) túto funkciu nazývajú aj zabezpečovacia. Túto funkciu plnia dospelí členovia, ktorí sa snažia zabezpečiť finančné prostriedky v záujme uspokojenia potrieb rodiny. Podľa Hovanovej (2021) sem zaradíme materiálne a existenčné zabezpečenie rodiny.

Patrí sem zabezpečenie rodiny teda, bývanie, strava, ošatenie, pričom táto funkcia vplýva na všetkých členov rodiny a mnohokrát určuje status rodiny.

Ochranná funkcia

Plnenie tejto funkcie je možné len vtedy ak rodina správne funguje. Táto funkcia sa snaží o ochranu členov rodiny, ich zdravia a života počas celej doby trvania rodiny. Jej plnenie je dôležité najmä pre naše dve najzraniteľnejšie skupiny, medzi ktoré zaraďujeme deti a starších ľudí. Služi tiež ako prevencia sociálno-patologickým fenoménom (Hovanová, 2021).

Emocionálna funkcia

Hovanová (2021) hovorí o tejto funkcii ako o veľmi dôležitej a špecifickej, zameranej na emocionálne stránky členov rodiny. Plnenie tejto funkcie je nevyhnutné po celú dobu trvania rodiny. „Emocionálna funkcia poskytuje saturáciu mnohých potrieb bezvýhradného prijímania, opory a pomoci, uvoľnenia a relaxu, zdieľania spoločných zážitkov a spoločnej histórie, rituálov a potreby známeho“ (Hovanová, 2021, s. 24). V tejto funkcii upriamujeme pozornosť na emocionálne prostredie rodinných príslušníkov, ktoré by medzi sebou mali vytvárať a učiť deti ako s emóciami zaobchádzať. Plnenie tejto funkcie je dôležité pri vytváraní osobnosti dieťaťa – ak dieťa vycíti resp. je vystavované napätiu a nepriaznivej klíme, môže to v budúcnosti spôsobiť poruchy psychiky u dieťaťa. Hromková, Slaná a Molnárová-Letovancová (2020, s. 10) emocionálnu funkciu nazvali aj kultúrno - psychologická funkcia, v ktorej „rodina vytvára podmienky pre existenciu domova ako nutného citového zázemia všetkých svojich členov. Pre dieťa je rodina „celým svetom“. Predstavuje prvé sociálne prostredie, ktoré vo svojom živote spoznáva a prostredníctvom, ktorého sa „pozerá“ na celý svet.“

Výchovná funkcia

Táto funkcia patrí k najdôležitejším funkciám rodiny. Dieťa si osvojuje a učí sa riešeniu rôznych situácií, čím nadobúda nové skúsenosti. Netýka sa len výchovy detí ale spolu so socializačnou funkciou sa zameriava na prijatie základných, kultúrnych noriem, pravidiel, vzorcov správania (Hovanová, 2021). Dieťa sa v rodinnom prostredí učí spôsobom pozorovania role matky – ženy a otca – muža a týmto spôsobom sa učí základným návykom, pravidlám, rozvoju zručností a vzorcom správania (Hromková - Slaná - Molnárová-Letovancová, 2020).

Socializačná funkcia

„Socializačná funkcia je spojená so socializáciou všetkých členov rodiny, takže prebieha kontinuálne počas celej existencie rodiny. Obsah socializácie sa mení s postavením rodiny a jej

jednotlivých členov v spoločnosti či sociálnych inštitúciách.“ Dôraz sa kladie na začleňovanie členov, predovšetkým detí do spoločnosti, v ktorej sa jedinec učí poznávať seba, svoje okolie a prostredie (Hovanová, 2021, s. 25).

Hedonistická funkcia

Zameriava sa na uspokojovanie sexuálnych potrieb medzi partnermi. Úzko súvisí s reprodukčnou funkciou. Rozdiel medzi reprodukčnou funkciou je viditeľný v tom, že reprodukčná funkcia je zameraná na zachovanie rodu a hedonistická nie je obmedzená vekom. Hedonistickú funkciu je možné naplňať aj po reprodukčnom období partnerov (Hovanová, 2021).

Hodnotovo – orientačná funkcia

Táto funkcia sa týka, hodnôt, morálky a etiky, dodržiavania mravných štandardov. Ovplyvniť ju môže aj medzigeneračný konflikt (Hovanová – Šlosár, 2020). Gabura (2006) túto funkciu nazval ako kultúrno – hodnotovú, ktorú popisuje ako funkciu zvykov, tradícií a hodnôt, ktoré sa prenášajú z generácie na generáciu. Dodáva, že človek v rodine prijíma etické štandardy a nachádza základy podľa ktorých sa k životu stavia.

Regeneračná funkcia

Podľa Hovanovej (2021) sa jedná v tejto funkcii o relax a spoločné trávenie voľného času a duševnú pohodu v rodine. V súčasnosti naberá čoraz väčší význam.

Funkcie a potreby rodiny sú spolu úzko späté a navzájom prepojené, čo môžeme vidieť aj v nasledujúcej tabuľke č. 2. Autorky Hromková - Slaná - Molnárová-Letovancová (2020) popísali v tabuľke niektoré funkcie rodiny a k nim priradili jednotlivé potreby súvisiace s danou funkciou.

Tab. č. 2 Funkcie a potreby rodiny

FUNKCIE RODINY	POTREBY RODINY
Biologicko – reprodukčná	Možnosť plánovať rodinu, slobodne sa rozhodovať o veľkosti rodiny.
Ekonomická	Finančné prostriedky Možnosť zabezpečiť služby, lieky a pomôcky, terapie a pod.
Kultúrno - psychologická	Voľnočasové aktivity pre celú rodinu Možnosť odpočinku a seberealizácie.

Emocionálna	Vytváranie pozitívnych vzťahov v rodine ale aj mimo rodiny.
Socializačno - výchovná	Zabezpečiť dieťaťu prirodzený rozvoj po stránke psychickej, fyzickej, kognitívnej a emočnej Možnosť aktívne fungovať v komunite. Dostupnosť zdrojov podpory a pomoci.
Ochranná	Pocit bezpečia a istoty.

Zdroj: Hromková - Slaná - Molnárová-Letovancová, 2020, s. 1

Ak funkcie alebo potreby rodiny ale aj jednotlivých členov, bez ohľadu na to či sa jedná o dieťa alebo dospelého člena rodiny nie sú naplnené, môže prichádzať k rodinným problémom. Pri ich nevyriešení dochádza k tomu, že rodina sa stáva dysfunkčnou.

Dysfunkčná rodina

Za dysfunkčnú rodinu je možné považovať rodinu, v ktorej je narušené zdravé fungovanie rodiny. Fungujúce rodiny, v ktorých sa občas vyskytujú problémy majú tendenciu ich vyriešiť a vrátiť sa ku zvyčajnému fungovaniu. Naopak v dysfunkčných rodinách sa stretávame s problémami, ktoré sú väčšinou chronické. U rodičov dieťaťa sa v súčasnosti vo veľkej miere stretávame so sociálno-patologickými javmi, ktorých následkom je nenaplnenie potrieb detí. Problémom je, že vzorce správania, ktoré u rodičov dominujú si môžu preberať aj ich deti, čo ich môže negatívne ovplyvňovať.

Červená (2018, s. 5) tvrdí, že „rozvrat až rozpad rodiny má priamy vplyv na zdravý bio-psycho-sociálny vývin dieťaťa v nej. V rámci riešenia problémov v rodine sú využívané nielen sociálne, ale aj psychologické prístupy, ktoré môžeme rozlišovať na intervenčné a preventívne.“ Autorka zároveň vymedzila legislatívu v SR, ktorá sa venuje rodine, vzťahom v rodine a jej problémom:

- Zákon č. 36/2005 Z. z. zákon o rodine, upravuje vzťahy medzi manželmi, rodičovské práva a povinnosti, náhradnú starostlivosť, a i.
- Zákon č. 305/2005 Z. z. zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele. „Tento zákon upravuje sociálnoprávnu ochranu detí a sociálnu kuratelu na zabezpečenie predchádzania vzniku krízových situácií v rodine, ochrany práv a právom chránených záujmov detí, predchádzania prehĺbovaniu a opakovaniu porúch psychického vývinu,

fyzického vývinu a sociálneho vývinu detí a plnoletých fyzických osôb a na zamedzenie nárastu sociálnopatologických javov“ (§1 zákona 305/2005 Z. z. z 14. júla 2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov).

- Zákon č. 448/2008 Z. z. zákon o sociálnych službách ktorý sa taktiež zaoberá sa rodinnými problémami a ich následným riešením. Snaží sa eliminovať a zamedziť problémom prostredníctvom prevencie a intervencie (Červená, 2018).

V nasledujúcej tabuľke č. 3 sme vymedzili faktory, ktoré prispievajú k zhoršeniu situácie v rodinách. Zaradili sme sem sociálno-patologické javy, iné javy a následky ktoré spôsobujú a ich čiastočné riešenie. Riešenie takýchto problémov môže trvať veľmi dlhú dobu v závislosti od ťažkosti rodinnej situácie a nastavenia psychiky jedinca.

Tab. č. 3 Problémy dysfunkčných rodín

Sociálno-patologické javy	Iné javy	Následky	Riešenie
závislosti alkohol, drogy, gamblerstvo	nedostatočná komunikácia v rodine	narušenie a nedôvera v budúcich vzťahoch	nájsť si hobby
násilie v rodine	extrémne prísne rodinné pravidlá	strach z odmietnutia	využitie terapií
sexuálne zneužívanie	workoholizmus	vyhýbanie sa konfliktom	vyhľadanie odborníka
emocionálne zneužívanie	časté hádky v rodine	vznik psychických ťažkostí	prevzatie kontroly nad svojim životom
	vzájomná nedôvera	bojazlivosť zo všetkého nového	

Zdroj: vlastné spracovanie

Podľa Richnavskej a Balogovej (2023) rodinu zaraďujeme k najdôležitejším činiteľom, ktoré vplyva na fungovanie príbuzných, nielen v rodinnom systéme ale aj v spoločnosti.

Preto by mali byť rodičia vzorom ich detí a vstúpovať im lásku a hodnoty. Deti sa od rodičov učia a preberajú si vzorce správania na celý život. Preto je dôležité deti rozvíjať vo všetkých smeroch aby získali obraz do budúcnosti. Zdravá fungujúca rodina by mala byť deťom najväčším príkladom. Túto tému sa podrobnejšie popisujeme v nasledujúcom výklade.

Dôležitosť úplnej a fungujúcej rodiny pre dieťa

Pri narodení dieťaťa sú jeho prvé interakcie väčšinou s členmi rodiny. Už pri prvých kontaktoch, ktoré sú veľmi dôležité sa deti začínajú učiť a pozorovať matku, otca prípadne súrodencov. Títo ľudia začínajú dieťa ovplyvňovať a vstúpajú mu to, ako sa bude socializovať a učiť. Rodina je miestom, kde sa každý jedinec učí a vytvára si základné zručnosti a vzorce na celý život. Ak je rodina pre svoje deti dobrým príkladom, má to pozitívny dopad na ich celkový rozvoj.

Podľa Srikandi (2020, s. 339) je rodina „jednou z najdôležitejších vecí v starostlivosti o deti, pretože deti vychováva a vzdeláva rodina. Rodičia sú odrazom, ktorý môžu vidieť a napodobňovať ich deti v rodine. Starostlivosť o dieťa je preto súborom povinností, ktoré musia vykonávať rodičia. Ak starostlivosť o dieťa nemôže byť riadne naplnená, často to spôsobí problémy a konflikty, a to ako v samotnom dieťati, tak aj medzi dieťaťom a jeho rodičmi a okolím.“

Svojím členom rodina poskytuje podporu, materiálnu aj nemateriálnu starostlivosť a chráni ich pred nežiaducimi ťažkosťami. Ak má dieťa okolo seba milujúcich členov rodiny, buduje si pevné základy, ktoré pozitívne neskôr pozitívne vplyvajú aj na jeho zdravie a budúce vzťahy. Podľa Červenej (2018) má rodina na dieťa omnoho väčší vplyv ako akákoľvek iná skupina. Preto je pre dieťa dôležité aby svoje detstvo strávilo v harmonickej a najmä motivujúcej rodine. Vzory a vzorce správania si dieťa preberá od matky a otca. Za účelom pozitívneho vývoja (psychický, fyzický, sociálny) dieťaťa je dôležité prostredie, v ktorom vyrastá. V domácom prostredí by mala panovať láska, radosť a pozitívne nastavená klíma.

Podľa IFFD ([on-line], [cit. 2023-01-15]) ak sa členovia rodiny snažia budovať rodinnú stabilitu, títo členovia rodiny majú nižšie nebezpečenstvo vzniku duševných chorôb, domáceho násillia, alkoholizmu a dožívajú sa vyššieho veku než je priemerná dĺžka života. U adolescentov a dospelujúcich je menšia pravdepodobnosť užívania drog, kriminálnej činnosti, nechcených tehotenstiev, vzniku duševných ťažkostí. Naopak tieto deti dosahujú lepšie výsledky vo vzdelaní. Pri dojčatách sa stretávame s nižšou dojčenskou úmrtnosťou.

Rodina, ktorá síce je úplná, no je napr. zaneprázdnená a svojim deťom nepreukazuje dostatok pozornosti, pretože rodičia nemajú na deti čas z rôznych dôvodov. Dieťa cíti a všíma si nezaujem svojich rodičov. Deti problémy a napätú situáciu v rodine vnímajú. Na dieťati sa môžu prejaviť rôzne negatívne javy v podobe, psychických problémov ale aj školskej neúspešnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ČERVENÁ, L. 2018. Prevencia v kontexte intervencie porúch rodiny. In *Zdravotníctvo a sociálna práca*. ISSN 1336-9326, 2018, Vol. 13, No 2, s. 4-14.
- GABURA, J. 2006. *Sociálna práca s rodinou*. Bratislava : Občianske združenie sociálna práca. 2006. 60 s.
- HOVANOVÁ, M. - ŠLOSÁR, D. 2020. *Sanácia dysfunkčnej rodiny v pomáhajúcich profesiách*. Košice : Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2020. 178 s. ISBN 978-80-8152-858-3.
- HOVANOVÁ, M. 2021. *Rodina ako priestor sociálnej práce*. Košice : Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2021. 103 s. ISBN 978-80-8152-965-8.
- HROMKOVÁ, M. - SLANÁ, M. - MOLNÁROVÁ-LETOVANCOVÁ, K. 2020. *Potreby rodín s deťmi s vybraným typom zdravotného postihnutia*. Trnava : Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity v Trnave, 2020. 63 s. ISBN 978-80-568-0341-7.
- HRONCOVÁ a kol. 2013. *Preventívna sociálno-výchovná činnosť v škole*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela Belianum, 2013. 346 s. ISBN 978-80-557-0596-5.
- IFFD. The Crucial Role of Families. [on-line]. [cit. 2023-01-15]. Dostupné na: <https://iffd.org/>
- OGORMEGBUNEM, D., E. 2014. The Changing Nature of the Family and its Duty as Foundation for Morals and Sustenance of Core Societal Value. In: *Journal of Sociology and Social Work*. Roč. 2, č. 1, s. 195-209. ISSN: 2333-5807. ň
- OKECH, Victor Otieno. 2017. A literature review on the roles of social factors in the etiology of dissocial/antisocial behaviours in children and adolescents. *Sociální práce/Sociálna práca : ERIS Journal - Summer 2017*. - Roč. 17, č. 4 (2017), s. 5-17. ISSN 1213-6204
- OKECH, Victor Otieno. 2020. Analýza správania detí a mládeže. *Revue spoločenských a humanitných vied [elektronický dokument]*. - Roč. 8, č. 1 (2020), s. [1-13] [online] ISSN (online) 1339-259X <https://revue.vsdanubius.sk/sites/default/files/Victor%20O.O.%20-%20Anal%C3%BDza%20spr%C3%A1vania%20det%C3%AD%20a%20ml%C3%A1dwe%C5%BEe.pdf>
- RICHNAVSKÁ, S. - BALOGOVÁ, B. 2023. Sociálna opora rodiny ako klienta sociálnej práce v pandemickej situácii. In: BALOGOVÁ a kol. *Umelá inteligencia, informatizácia a robotizácia a ich využitie v rámci formálnej a neformálnej starostlivosti. Zborník príspevkov z vedeckého sympózia*. Prešov : Prešovská univerzita, 2023. s. 50-57. ISBN 978-80-555-3071-0.

SRIKANDI, S, 2020. The Importance of the Role of the Family in Protecting Children: A Conceptual Papers. In: *Proceedings of the 6th International Conference on Education and Technology (ICET 2020)*. Roč. 501, s. 339-341. ISSN: 2352-5398.

ZÁKON č. 305/2005 Z. z. z 14. júla 2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

ZÁKON č. 36/2005 Z. z. z 11. februára 2005 o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

ZÁKON č. 448/2008 Z. z. z 30. októbra 2008 o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

KONTAKT NA AUTOROV:

Mgr. Mária Čulenová, Katedra sociálnej práce, Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave planka3@uniba.sk

doc. Mgr. Barbara Nowak, PhD. Katedra sociálnej práce, Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave nowak@fedu.uniba.sk

Dr.h.c. prof. PhDr. Monika Mačkinová, PhD., Katedra sociálnej práce, Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave mackinova@fedu.uniba.sk